

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2025)

14ο Συνέδριο ΕΤΠΕ «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Απόψεις Φιλολόγων για τη Συμβολή της Ψηφιακής Αφήγησης στη Διδασκαλία των Νέων Ελληνικών στο Λύκειο

Ειρήνη Ποντικάκη, Θαρρενός Μπράτιτσης

doi: [10.12681/cetpe.9429](https://doi.org/10.12681/cetpe.9429)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ποντικάκη Ε., & Μπράτιτσης Θ. (2026). Απόψεις Φιλολόγων για τη Συμβολή της Ψηφιακής Αφήγησης στη Διδασκαλία των Νέων Ελληνικών στο Λύκειο. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση, 1*, 808–817. <https://doi.org/10.12681/cetpe.9429>

Απόψεις Φιλολόγων για τη Συμβολή της Ψηφιακής Αφήγησης στη Διδασκαλία των Νέων Ελληνικών στο Λύκειο

Ειρήνη Ποντικάκη¹, Θαρρενός Μπράτιτσης²

epolka48@gmail.com, bratitsis@uowm.gr

¹ Εκπαιδευτικός, 2ο Γ.Ε.Λ. Χανίων

² Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τις απόψεις των φιλολόγων για τη λειτουργικότητα της ενσωμάτωσης της Ψηφιακής Αφήγησης στη διδασκαλία Παραγωγής Λόγου, στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Λύκειο. Πραγματοποιήθηκαν δύο μελέτες, μια ανώνυμη ποσοτική (ερωτηματολόγιο) και μια ποιοτική (εστιασμένη ομάδα εργασίας). Η πρώτη, απευθυνόμενη σε 237 διδάσκοντες/ουσες του μαθήματος στο Λύκειο, διερευνά τις μεθόδους διδασκαλίας που αξιοποιούν, τον βαθμό εξοικείωσής τους με την έννοια και την εφαρμογή της Ψηφιακής Αφήγησης, τις απόψεις τους για τη διδακτική συνεισφορά της και την πρόθεσή τους να την ενσωματώσουν στη διδασκαλία τους. Η δεύτερη απευθύνεται σε μια πενταμελή ομάδα φιλολόγων και διερευνά την άποψή τους για τις τέσσερις ψηφιακές ιστορίες, τον βαθμό σύνδεσης των ψηφιακών ιστοριών με τη διδακτέα ύλη και τη φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών, τη συμβολή των ψηφιακών ιστοριών στη νοηματοδότηση εννοιών και στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών στο μάθημα και τέλος, την πρόθεσή τους να τις αξιοποιήσουν και να τις προτείνουν σε άλλους/ες συναδέλφους ως διδακτική μεθοδολογία

Λέξεις κλειδιά: απόψεις, λύκειο, Νέα Ελληνικά, Ψηφιακή Αφήγηση

Εισαγωγή

Η Ψηφιακή Αφήγηση (ΨΑ) αποτελεί μια καινοτόμα διδακτική προσέγγιση σε όλες τις βαθμίδες και τα είδη της εκπαίδευσης τα τελευταία 15 χρόνια (Μπράτιτσης & Καπανιάρης, 2024). Ειδικότερα στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (ΝΕΓ) στη βαθμίδα του Λυκείου, φαίνεται να μπορεί να αξιοποιηθεί με επιτυχία, αν και δεν υπάρχει μεγάλη ερευνητική δραστηριότητα στον τομέα αυτό. Εστιάζοντας σε αυτό το ζήτημα, η παρούσα εργασία μελετά τις απόψεις φιλολόγων που διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα, μέσα από ένα συνδυασμό ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας.

Η εργασία δομείται ως ακολούθως: αρχικά παρουσιάζεται ένα συνοπτικό θεωρητικό πλαίσιο για να οριοθετήσει τη μελέτη, εστιάζοντας τόσο στο πεδίο της ΨΑ όσο και στο ζήτημα της διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στο Γενικό Λύκειο. Στη συνέχεια περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση της μελέτης και ακολουθεί η καταληκτική συζήτηση.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η αφήγηση είναι τεχνική και τέχνη, συναντάται σε διάφορους πολιτιστικούς χώρους, αποτελεί θέαμα, μέσο εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας. Ο όρος είναι πολυεπίπεδος και σύνθετος. Καλύπτει ένα φάσμα εννοιών που τον συνδέουν με τη Λογοτεχνία και άλλες μορφές τέχνης. Ταυτόχρονα, αποτελεί προϊόν του καθημερινού λόγου. Φαίνεται να είναι πιο σαφής και ολοκληρωμένος σηματολογικά ο αγγλικός όρος της αφήγησης, storytelling, καθώς συμπεριλαμβάνει την ιστορία (story) με το ευρύ περιεχόμενό της, την κατηγοριοποίηση σε είδη και τους περιορισμούς της από νόρμες και δομές ευρέως αποδεκτές και την αφήγηση

(telling), την πράξη επικοινωνίας μεταξύ αφηγητή, κοινού και χωροχρόνου της ιστορίας (Μπράττιτς & Καπανιάρης, 2024).

Οι Robin και McNeil (2012) χαρακτηρίζουν την ΨΑ αναδυόμενη μορφή τέχνης. Μπορεί να είναι το μέσο προσωπικής έκφρασης και επικοινωνίας, αλλά μπορεί και να "πραγματώνεται σε ψηφιακά παιχνίδια ή άλλες διαδραστικές εφαρμογές" (Μελιάδου κ. ά., 2011), στοιχεία που την καθιστούν ενδιαφέρουσα και ελκυστική (Μπράττιτς & Καπανιάρης, 2024). Ο ορισμός που διατυπώθηκε από το Educause (2007) προτάσσει δυο θεμελιώδη και μοναδικά χαρακτηριστικά της ΨΑ, τη μικρή διάρκεια και το συναισθηματικό αποτόπωμα. Ειδικότερα, την ορίζει ως την πρακτική συνδυασμού της διήγησης με ψηφιακό περιεχόμενο/υλικό ώστε να δημιουργηθεί μια σύντομη ιστορία, συνήθως με έντονη συναισθηματική συνιστώσα.

Η διαδικασία παραγωγής και παρουσίασης Ψηφιακών Ιστοριών (ΨΙ) (Bratitsis, 2018) μπορεί να είναι ατομική ή ομαδική καθώς ο αφηγητής εξασκείται στο να λαμβάνει υπόψη την οπτική του πιθανού ακροατηρίου και να αναλύει δεδομένα για να αποδώσει την ιστορία του αποτελεσματικά (Μπράττιτς, 2014). Η αξία των ΨΙ φαίνεται να βρίσκεται ωστόσο, πέρα από τη διαδικασία κατασκευής τους. "Το πλεονέκτημα των ψηφιακών ιστοριών, ακριβώς για να καλλιεργηθούν με το σωστό τρόπο οι πολυγραμματισμοί, είναι ότι οδηγεί σε νοηματικά πλούσιες χρήσεις της ψηφιακής εικόνας, πέραν των επιφανειακών χρήσεων που κάνουν καθημερινά οι νέοι. Η επιδίωξη είναι να χρησιμοποιούν οι μαθητές την ψηφιακή αφήγηση ως τρόπο επικοινωνίας και έκφρασης των προσωπικών τους συναισθημάτων, σκέψεων και γνώσεων σε ένα ουσιαστικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο" (Αποστολίδου 2012).

Επομένως, η ΨΑ εστιάζει στην παροχή των δεξιοτήτων που οι μαθητές/τριες θα χρειαστούν για να "ευδοκμήσουν σε ολοένα εξελισσόμενα πολυμεσικά περιβάλλοντα" (Riesland, 2005, όπ. αναφ. στο Robin, 2008). Γίνεται δημιουργική και διαδραστική, συμβάλλει στην ενίσχυση της μάθησης και της κατανόησης και καλλιεργεί την κριτική σκέψη, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων (Μπράττιτς, 2021) και νέες μορφές γραμματισμού, γνωστές ως "Γραμματισμός του 21ου αιώνα (21st century literacy)" (Μουταφίδου & Μπράττιτς, 2013). Στηριζόμενη κατά βάση στην οπτικοποίηση, αποκτά δυναμικό προβάδισμα ως αφηγηματικό μέσο. Η πολυτροπική ιδιότητά της αποδυναμώνει τη γλωσσική αποκλειστικότητα, ενώ, το κυρίαρχο οπτικό βίωμα με τον συνδυασμό (σύντομου) κειμένου ενισχύει και επιταχύνει την κατανόηση από τους μαθητές (Burmark, 2004).

Η γλωσσική και η λογοτεχνική εκπαίδευση συνδυάζονται σε ενιαία διδασκαλία στο μάθημα της ΝΕΓΛ και συνεργούν στοχεύοντας στη βελτίωση των δεξιοτήτων των μαθητών και των μαθητριών, ιδίως των δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής λόγου. Η διδακτική τους πλαιοίωση παρουσιάζεται σε ξεχωριστά Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ).

Το νέο ΠΣ για τη ΝΕΓ υιοθετεί την παραδοσιακή κειμενοκεντρική και επικοινωνιακή προσέγγιση της γλώσσας με πιο σύγχρονη θεώρηση. Απώτερος σκοπός του είναι η ανάλογη με τις ατομικές ανάγκες και τα βιογραφικά χαρακτηριστικά των μαθητών/τριών βελτίωση της προφορικής ή γραπτής έκφρασής τους, ώστε να διατυπώνουν με ευχέρεια και ακρίβεια ιδέες και αξιολογήσεις και να τις επικοινωνούν ενεργά. Η ΝΕΓ επομένως καλλιεργείται ως αναγκαίο μέσο πρόσβασης σε όλα τα πεδία της αντικειμενικής ή υποκειμενικής πολύπλοξης πραγματικότητας, ως δείκτης ατομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής ταυτότητας και ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη και τη νοητική ωρίμαση των μαθητών/τριών. Αποβλέπει στην καλλιέργεια κοινωνικής ενσυναίσθησης, όπως και ιδιοτήτων του ακαδημαϊκού πολίτη και μελλοντικού επαγγελματία που θα ενταχθεί ως ισότιμο μέλος στην κοινωνία των ενηλίκων. Το ΠΣ για τη ΝΕΓ υποστηρίζει την πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών κατά τον διδακτικό σχεδιασμό με διαφορετικούς σημειωτικούς κι επομένως και μη γλωσσικούς πόρους, όπως οι ψηφιακοί ή οι οπτικοί. Αναδεικνύει τον πολυδιάστατο, μεσολαβητικό ρόλο τους στην

υποστήριξη της συνεργατικής και διαφοροποιημένης μαθησιακής διαδικασίας. Κύρια συνθήκη εφαρμογής και επίτευξης των σκοπών και των στόχων του ΠΣ είναι η ενασχόληση με γραπτά ή υβριδικά κείμενα σε έντυπη ή ψηφιακή μορφή. Οι ΨΙ είναι υβριδικά πολυτροπικά κείμενα, επομένως η ΨΑ ενδείκνυται στη διδασκαλία της ΝΕΓ.

Μεθοδολογία

Σημαντικό ζητούμενο στη σύγχρονη ελληνική σχολική πραγματικότητα είναι όχι μόνο η αναζωπύρωση του μαθητικού ενδιαφέροντος στο Λύκειο, αλλά και η επιτυχής προετοιμασία των έφηβων μαθητών/τριών για την ομαλή ένταξή τους στη σύγχρονη ενήλικη κοινωνία και αγορά εργασίας, ελληνική και διεθνή, με τον συνδυασμό γόνιμης αφομοίωσης της γνώσης και καλλιέργειας των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα με τη συμβολή της ψηφιακής τεχνολογίας. Προς αυτή την κατεύθυνση προετοιμασίας των μαθητών/τριών κινείται και η εισαγωγή της ΨΑ στην εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες με τα οφέλη της να ερευνώνται επιστημονικά, με έρευνες εστιασμένες ιδίως στην υποχρεωτική εκπαίδευση και να επιβεβαιώνονται.

Στο πλαίσιο αναζήτησης απαντήσεων για την έμπρακτη ωφελιμότητά της στο Λύκειο πραγματοποιήθηκαν δυο μελέτες, μια ποσοτική και μια ποιοτική. Σκοπός της ποσοτικής έρευνας είναι να καταγραφούν οι μέθοδοι που αξιοποιούν και οι συχνότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φιλόλογοι κατά τη διδασκαλία της ΝΕΓΛ στο Λύκειο. Επίσης, διερευνήθηκαν ο βαθμός εξοικείωσης των εκπαιδευτικών με την έννοια και την εφαρμογή της ΨΑ, οι απόψεις τους για την ωφελιμότητά της και η πρόθεσή τους να την αξιοποιήσουν στη γλωσσική διδασκαλία και την παραγωγή λόγου. Το ερωτηματολόγιο με τίτλο *Ψηφιακή Αφήγηση και διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Λύκειο* δημιουργήθηκε και αξιοποιήθηκε με χρήση του εργαλείου της Google Forms για το χρονικό διάστημα από τον Μάιο έως και τον Σεπτέμβριο του 2024. Αποτελείται από είκοσι επτά ερωτήσεις κλειστού τύπου και τρεις ανοιχτού τύπου. Με το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο ο στόχος ήταν να απαντηθούν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Οι φιλόλογοι που διδάσκουν ΝΕΓΛ στο Λύκειο χρησιμοποιούν κυρίως παραδοσιακές ή σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας;
- Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν κατά τη διδασκαλία του μαθήματος;
- Γνωρίζουν τι είναι και τι πλεονεκτήματα έχει η ΨΑ;
- Είναι διατεθειμένοι να την αξιοποιήσουν;
- Κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί φιλόλογοι πιστεύουν ότι μια ΨΙ είναι εφικτό:
 - να αξιοποιήσει το οικείο για να προσεγγίσει το ανοίκειο για τα παιδιά;
 - να προσελκύσει και να διατηρήσει ενεργό το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών γύρω από τον θεματικό άξονα που πραγματεύεται;
 - να απευθυνθεί στο σύνολο της τάξης ανεξαρτήτως επιδόσεων;
 - να εξυπηρετήσει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, τη μαθητοκεντρική προσέγγιση και τη συνεργατική μάθηση;
 - συνοδευόμενη από προβληματική, διάλογο, ανατροφοδότηση να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο συμμετοχής στην προφορική παραγωγή σκέψης και λόγου;
 - να συμβάλει στη γλωσσική καλλιέργεια;
 - να αποτελέσει ισχυρό εργαλείο ανάπτυξης του οπτικού γραμματισμού;
 - να συμβάλει στη νοητική ωρίμαση και κριτική ανάπτυξη των εφήβων;
 - να ενισχύσει την καλλιέργεια πολλαπλών γραμματισμών;
 - να εξυπηρετήσει την οικονομία χρόνου και έγκαιρη ολοκλήρωση της ύλης;
 - να βρει εφαρμογή όχι μόνο σε μικρότερες βαθμίδες εκπαίδευσης (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο), αλλά και στο Λύκειο;

Στην έρευνα συμμετείχαν διακόσιοι τριάντα επτά (237) φιλολόγοι (211 γυναίκες και 26 άνδρες) που διδασκαν ή έχουν διδάξει ΝΕΓΛ για μια σχολική χρονιά τουλάχιστον, σε μια από τις τρεις λυκειακές τάξεις σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας, σε οποιονδήποτε τύπο Λυκείου. Η δειγματοληψία ήταν τυχαία. Οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν ανώνυμα, διαδικτυακά. Δεκαέξι (16) εκπαιδευτικοί απασχολούνταν στη φροντιστηριακή εκπαίδευση και μία ήταν σύμβουλος εκπαίδευσης φιλολόγων. Η επιλογή αυτή έγινε καθώς, σε οποιονδήποτε τύπο Λυκείου διδάσκεται η ΝΕΓΛ διατηρεί κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Παραμένει κειμενοκεντρική, περιλαμβάνει στη σκοποθεσία της τις διεργασίες της ανάγνωσης, κατανόησης, ανάλυσης, ερμηνείας, ανταπόκρισης, καθώς και του μετασχηματισμού κειμένων και της παραγωγής λόγου. Επίσης, η γλωσσική εκπαίδευση συνεργεί με τη λογοτεχνική. Τέλος, η παραγωγή λόγου αποτελεί σημαντικό μέρος της διδασκαλίας και της εξέτασης. Επομένως, η συμπεριληψη φιλολόγων διδασκόντων του μαθήματος σε διαφορετικούς τύπους Λυκείων στο ερωτηματολόγιο δίνει πληρέστερη εικόνα των απόψεων του συνόλου των φιλολόγων για τη γλωσσική διδασκαλία και την παραγωγή λόγου.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από 4 μέρη:

- τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών φιλολόγων,
- τη διερεύνηση των αξιοποιησίων μεθόδων και προσεγγίσεων κατά τη διδασκαλία της ΝΕΓΛ στο Λύκειο,
- τη διερεύνηση της σχέσης των εκπαιδευτικών με την ΨΑ, καθώς και του βαθμού αξιοποίησής της στη διδασκαλία του μαθήματος στις τρεις τάξεις του Λυκείου,
- τη διερεύνηση των απόψεων των φιλολόγων για την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής/ένταξης ΨΙ στη διδασκαλία του μαθήματος.

Σε επόμενο στάδιο πραγματοποιήθηκε μια εστιασμένη έρευνα (Focus Group) με πέντε φιλολόγους για να εξεταστεί η ιδέα-πρόταση αξιοποίησης τεσσάρων ΨΙ που δημιουργήθηκαν ως υπόδειγμα αξιοποίησης στο μάθημα ΝΕΓΛ και να συλλεχθεί ανατροφοδότηση ως προς την αποδοχή και τον βαθμό αποτελεσματικότητάς τους. Η πρώτη ΨΙ με τίτλο "αντι-νομίες" αναδεικνύει τον ρατσιστικό λόγο στο σχολικό περιβάλλον, μέσα από τη σύγκρουση του Νίκου με τον Αλί, μαθητή μεταναστευτικής καταγωγής. Η ΨΙ "η αναγκαιότητα της ιστορικής μνήμης" περιγράφει μια μαθητική επίσκεψη στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Άουσβιτς, όπου αναδύεται η μνήμη του Ολοκαυτώματος. Η τρίτη ΨΙ "περί δικαίου" θέτει στο επίκεντρο μια οικογένεια που δοκιμάζεται όταν ο γιος μένει τετραπληγικός έπειτα από τροχαίο ατύχημα. Η τέταρτη ΨΙ "εφηβικές ανησυχίες" παρουσιάζει τον Σήφη, έναν έφηβο που συγκρούεται με την οικογένεια, το σχολείο και το περιβάλλον του, εκφράζοντας θυμό και αμφισβήτηση. Η θεματολογία των ΨΙ αποτελεί μέρος της ύλης του μαθήματος της ΝΕΓΛ σύμφωνα με το ΠΣ του Γενικού Λυκείου, η οποία διαμορφώνεται σε τρεις βασικούς θεματικούς άξονες ανά τάξη: άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (Α΄ Λυκείου), ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Β΄ Λυκείου) και όψεις της πραγματικότητας του 21ου αιώνα (Γ΄ Λυκείου).

Επιμέρους στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- να αξιολογηθούν από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες οι τέσσερις ΨΙ γενικότερα και ειδικότερα ως προς τη θεματολογία και τις διδακτικές προτάσεις των αντίστοιχων θεματικών ενοτήτων του μαθήματος και να καταγραφούν όσες αδυναμίες εντοπιστούν. Η διαδικασία αυτή μπορεί να οδηγήσει σε βελτιώσεις ή αλλαγές σε μελλοντική παραγωγή και αξιοποίηση ΨΙ.
- να κατανοηθούν οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών για την ΨΑ και οι τυχόν προτιμήσεις τους για κάποια/ες ΨΙ κατόπιν επικεντρωμένης κι αντικειμενικής συζήτησης με ελεύθερη διατύπωση των απόψεών τους.
- να παραχθούν χρήσιμες ποιοτικές πληροφορίες που δεν είναι εύκολα διαθέσιμες από μια ποσοτική έρευνα και που συμπληρώνουν την ποσοτική έρευνα. Να διαμορφωθεί

μια σφαιρική εικόνα του σχεδιασμού του μαθήματος και των διδακτικών πρακτικών που προτιμούν οι εκπαιδευτικοί.

- να αλληλοεπιδράσουν οι συμμετέχοντες/ουσες και ενδεχομένως να αναδείξουν νέες ιδέες και προοπτικές στην αξιοποίηση ΨΙ στη διδασκαλία του μαθήματος.
- να δοθεί η ευκαιρία συμμετοχής σε ανοιχτό και ειλικρινή διάλογο σε όλους/ες τους/τις συμμετέχοντες/ουσες φιλόλογους.

Συμμετείχαν πέντε (5) εκπαιδευτικοί φιλόλογοι που διδάσκουν ΝΕΓΛ στο ΓΕ.Λ. Πριν από τη συνέντευξη παρακολούθησαν τις τέσσερις ψηφιακές ιστορίες με δικό τους ψηφιακό μέσο και σε δικό τους χρόνο. Η έρευνα εστίασης πραγματοποιήθηκε δια ζώσης σε μια αίθουσα του 2ου ΓΕ.Λ Χανίων, τον Οκτώβριο του 2024. Τη συζήτηση διηύθυνε η ερευνήτρια ως διαμεσολαβήτρια (moderator), η οποία διασφάλισε την ευκαιρία συμμετοχής όλων στη διαδικασία. Η συνεδρία ηχογραφήθηκε με τη συναίνεση των συμμετεχόντων/ουσών ώστε να καταγραφούν με ακρίβεια όσα ειπώθηκαν. Η ερευνήτρια κράτησε σημειώσεις σχετικά με τις αντιδράσεις και την αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων/ουσών. Μετά τη συνεδρία, τα δεδομένα αναλύθηκαν ποιοτικά, οργανωμένα σε θεματικές κατηγορίες.

Αποτελέσματα

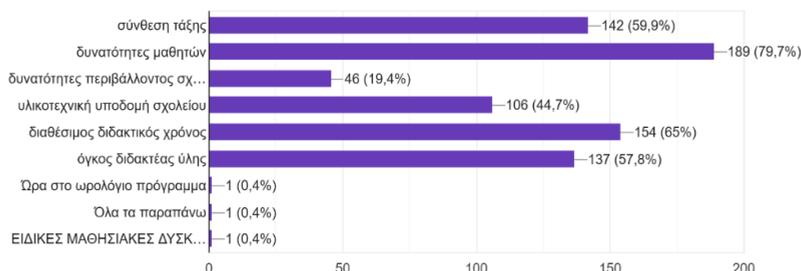
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των δύο μελετών.

Αποτελέσματα ποσοτικής έρευνας

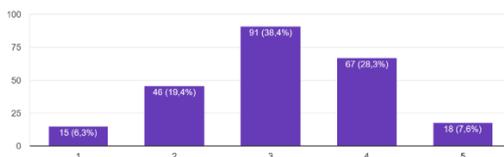
Οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα στην πλειοψηφία τους είναι κάτοχοι και δεύτερου τίτλου σπουδών, εργάζονται ως μόνιμοι σε δημόσια Λύκεια, έχουν μεγάλη διδακτική εμπειρία (άνω των 16 ετών) και λιγότερη στη γλωσσική διδασκαλία.

Υιοθετούν σύγχρονες μεθόδους με σειρά προτίμησης τη συνεργατική, τη μαθητοκεντρική και τη διαφοροποιημένη διδασκαλία. Ένα σημαντικό ποσοστό ακολουθεί τη δασκαλοκεντρική προσέγγιση, το οποίο είναι λίγο μεγαλύτερο από το ένα τέταρτο του συνολικού δείγματος. Κυρίως δηλώνουν ότι η φύση του μαθήματος ως εξεταζόμενο στις Πανελλαδικές Εξετάσεις, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο το προσεγγίζουν.

Λιγότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές φιλόλογους επιλέγουν τη μέθοδο διδασκαλίας τους από τις δυνατότητες του σχολικού περιβάλλοντος στο οποίο εργάζονται και τη διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή που αυτό διαθέτει (Σχήμα 1). Η συχνότητα με την οποία χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία κυμαίνεται σε μέτρια έως υψηλά επίπεδα με εξαίρεση ένα μικρό ποσοστό (6,3%) που δεν τα χρησιμοποιεί ποτέ κι επομένως εργάζεται αποκλειστικά με έντυπο υλικό (Σχήμα 2). Οι περισσότεροι/ες πάντως, αντλούν πόρους από συμβατικά περιβάλλοντα συνδυαστικά με άλλους σημειωτικούς πόρους.

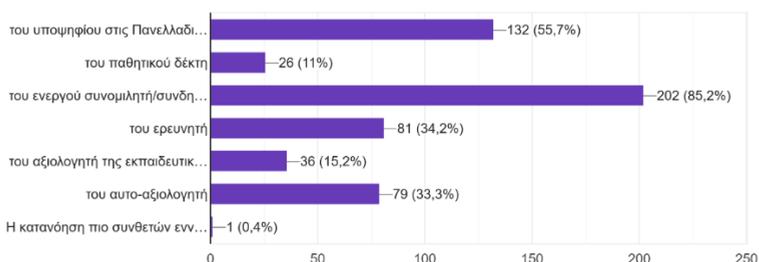

Σχήμα 1. Παράγοντες επιλογής μεθόδου/προσέγγισης διδασκαλίας

Σχήμα 2. Συχνότητα αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων στο μάθημα

Γενικά, θεωρούν τους/τις μαθητές/τριες συνομιλητές/τριες και συνδημιουργούς του περιεχομένου της γνώσης (Σχήμα 3), το οποίο σχεδιάζουν και ανασχεδιάζουν, προκειμένου να επιτύχουν τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Σχήμα 3. Ο μαθητικός ρόλος κατά τη διδασκαλία του μαθήματος

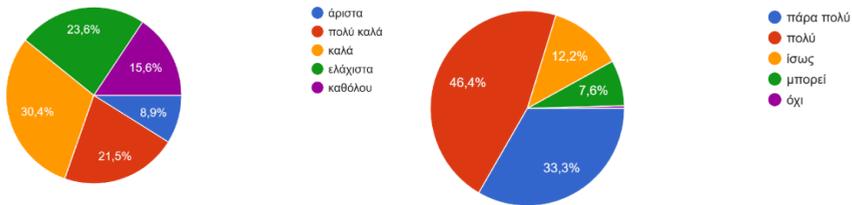
Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά τη διδασκαλία της ΝΕΓΛ στο Λύκειο

Ο κυριότερος παράγοντας που διαμορφώνει την επιλογή μεθόδων διδασκαλίας είναι ότι η ΝΕΓΛ είναι πανελλαδικώς εξεταζόμενο μάθημα. Κι ενώ το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στους/στις μαθητές/τριες σε σχέση με τις επιδόσεις τους και τη σύνθεση της μαθητικής τάξης, εντούτοις επηρεάζονται πολύ από τον διαθέσιμο διδακτικό χρόνο και τον όγκο της διδασκαλίας/εξεταστέας ύλης, για τον οποίο θεωρούν ότι αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη μιας πιο δημιουργικής παιδαγωγικής πολυγραμματισμού. Επομένως, εστιάζουν αφενός, στην εμπύχωση και προετοιμασία των μαθητών/τριών για τις πανελλαδικές εξετάσεις και αφετέρου, στη μετάδοση γνώσεων.

Από την άλλη, αντιμετωπίζοντας τους/τις μαθητές/τριες κυρίως ως υποψήφιους/ες στις πανελλαδικές εξετάσεις, διατηρούν μια στάση που επηρεάζει αρνητικά τον μαθητικό πληθυσμό που δεν επιθυμεί να λάβει μέρος σε αυτές, είτε γιατί δε συμμετέχει στο μάθημα, είτε γιατί αξιολογείται αρνητικά επειδή ακριβώς δε συμμετέχει. Αυτή η συνθήκη δε συμβαδίζει με τους σκοπούς και τη φιλοσοφία του ΠΣ, που προτείνει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

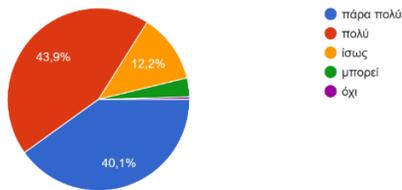
Σχέση φιλολόγων με την ψηφιακή αφήγηση

Με εξαίρεση ένα πολύ μικρό ποσοστό όσων φιλολόγων δηλώνουν άριστη γνώση της ΨΑ και περίπου το ένα πέμπτο εκείνων που δηλώνουν ελάχιστη γνώση, οι περισσότεροι/ες δηλώνουν ότι γνωρίζουν τι είναι η ΨΑ (Σχήμα 4). Από τον ορισμό που τους ζητήθηκε να δώσουν ωστόσο, φαίνεται ότι η γνώση τους είναι περιορισμένη, καθώς σε αυτόν δεν περιλαμβάνουν εγγενή χαρακτηριστικά της ΨΑ, όπως η οικονομία χρόνου, η συναισθηματική συνιστώσα και το δραματικό ερώτημα.

Σχήμα 4. Ποσοστά γνώσης της ΨΑ (αριστερά) και Επιθυμία εκπαιδευτικών για πρόσβαση σε επιμορφωτικό υλικό εφαρμογής της ΨΑ (δεξιά)

Περίπου το ένα πέμπτο έχει παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια για την ΨΑ και περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές επιθυμούν να παρακολουθήσουν. Προβληματίζει ότι το ένα τρίτο των εκπαιδευτικών δεν εκδηλώνει ούτε επιθυμία ούτε το αντίθετο. Σε μεγάλο ποσοστό επιθυμούν να έχουν πρόσβαση σε ψηφιακό επιμορφωτικό υλικό και εργαλεία παραγωγής ΨΙ (Σχήμα 4) και ακόμη μεγαλύτερο ποσοστό επιθυμεί πρόσβαση σε αποθετήριο έτοιμων ΨΙ (Σχήμα 5) προκειμένου να ενσωματώσουν την ΨΑ στη διδασκαλία τους. Λίγο λιγότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές την έχουν ήδη αξιοποιήσει και οι περισσότεροι/ες επιθυμούν να την αξιοποιήσουν, με εξαίρεση το ένα τρίτο που δεν παίρνουν θέση. Τέλος, οι μισοί/ές γνωρίζουν την πρόταση του ΠΣ για σύνθεση ΨΙ από τους/τις μαθητές/τριες σχετικών με τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Σχήμα 5. Επιθυμία πρόσβασης σε ΨΙ με θεματική του μαθήματος

Ωφελιμότητα εφαρμογής ΨΑ στη διδασκαλία ΝΕΓΛ στο Λύκειο

Οι φιλόλογοι συμφωνούν σε μεγάλο ποσοστό ότι η ΨΑ διευκολύνει τους/τις μαθήτριες να μεταβούν από οικείες σε ανοικτές έννοιες και να αντιληφθούν κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα, ότι προσελκύει και ενεργοποιεί το ενδιαφέρον όλων των μαθητών/τριών, ανεξαιρέτως επιδόσεων, και ότι συνδυάζεται επιτυχώς με τις προτεινόμενες από το νέο ΠΣ μεθόδους διδασκαλίας, όπως η μαθητοκεντρική, η διαφοροποιημένη και η συνεργατική. Πάνω σε αυτή τη βάση διδασκαλίας, συμφωνούν επίσης, ότι αν η ΨΑ συνδυαστεί με προβληματική, διάλογο και ανατροφοδότηση μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό κίνητρο συμμετοχής της ολομέλειας της τάξης στην παραγωγή σκέψης και λόγου και στην εννοιολογική χαρτογράφηση του περιεχομένου διδασκαλίας. Κατ' επέκταση να συμβάλει στην κριτική και γλωσσική ανάπτυξη, στην κοινωνικοποίηση και στη νοητική ωρίμαση των έφηβων μαθητών/τριών. Παράλληλα, σε μεγάλο ποσοστό συμφωνούν ότι η ΨΑ μπορεί να προάγει τον οπτικό, τον τεχνολογικό και άλλους γραμματισμούς.

Από την άλλη πλευρά, είναι λιγότεροι/ες οι φιλόλογοι, λίγο πάνω από τους/τις μισούς/ές, που συνδέουν την ΨΑ με τη βελτίωση των γραπτών επιδόσεων των μαθητών/τριών, με την εξοικονόμηση χρόνου και με την έγκαιρη ολοκλήρωση της ύλης.

Επιπλέον, είναι αντιφατικές οι απόψεις των φιλολόγων για τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, στις οποίες είναι κατάλληλη η εφαρμογή της ΨΑ. Μόνο το 38,4% θεωρεί πέρα από τις βαθμίδες υποχρεωτικής εκπαίδευσης κατάλληλο και το Λύκειο, λίγο λιγότεροι/ες (34,2%) απορρίπτουν τη λειτουργική σύνδεση της ΨΑ με το Λύκειο και διατηρείται και εδώ όπως και σε προηγούμενες ερωτήσεις, περίπου σταθερό το ποσοστό (28,3%) των ουδέτερων. Μπορεί να υπερτερούν οι φιλόλογοι που υποστηρίζουν τη χρήση της ΨΑ στο Λύκειο, αλλά το ποσοστό τους δεν είναι υψηλό, ενώ δημιουργείται ένας σοβαρός προβληματισμός για τους λόγους της απορριπτικής ή ουδέτερης θέσης των υπολοίπων.

Πάνω σε αυτό, δίνουν κάποιες διαφωτιστικές απαντήσεις οι ίδιοι/ες οι ερωτηθέντες/εις στην ερώτηση 31. Από αυτές, διαπιστώνεται πως η απουσία ολοκληρωμένης γνώσης για τα εγγενή χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες της ΨΑ σε συνδυασμό με τον εξετασιοκεντρικό ρόλο του Λυκείου, είναι οι κύριες παράμετροι απορριπτικής ή ουδέτερης θέσης των φιλολόγων. Θα μπορούσε να προστεθεί και η άγνωστη παράμετρος των ψηφιακών, πληροφορικών και τεχνολογικών δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών (Bratitsis, 2017) που πολλές φορές φοβίζει κάποιους να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία πέρα "από τα βασικά".

Καταληκτικά, είναι ενθαρρυντικά, τόσο η θετική αποδοχή και συμμετοχή των φιλολόγων στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο, όσο και το ενδιαφέρον τους να ενημερωθούν για τα αποτελέσματα που θα προκύψουν. Είναι ανάγκη να τους μεταλαμπαδευτεί ότι η ΨΑ αποτελεί ισχυρό διδακτικό εργαλείο. Ότι μπορεί να συνεισφέρει στο έργο τους, τόσο του σχεδιασμού, όσο και της διαχείρισης των δυσκολιών ώστε να ευνοηθούν όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί, αλλά και -κυρίως- οι μαθητές/τριές τους.

Αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας (focus group)

Στην έρευνα εστίασης συμμετείχαν πέντε (5) φιλόλογοι που διδάσκουν ΝΕΓΛ στο ΓΕ.Λ. Πριν από τη συνέντευξη παρακολούθησαν τις τέσσερις ΨΙ με δικό τους ψηφιακό μέσο και σε δικό τους χρόνο. Συμμετείχαν δια ζώσης σε μια ομάδα εστίασης (Focus Group). Και οι 5 συμμετέχοντες/ουσες ήταν μέρος του δυναμικού του ίδιου σχολείου, κάτι που βοήθησε στη συνοχή της ομάδας και την καταγραφή απαντήσεων, αφού υπήρχε ήδη εξοικείωση μεταξύ τους.

Το σύνολο των συμμετεχόντων/ουσών σχημάτισε κυρίως θετική γνώμη για τις τέσσερις ΨΙ χωρίς να λείπει σε κάποια σημεία και η αρνητική κριτική. Εντόπισαν νοηματική σύνδεση με τη διδακτέα ύλη της ΝΕΓΛ στο ΓΕ.Λ, σε παραπάνω από μια θεματική ενότητα για κάθε ΨΙ. Δήλωσαν διαφορετική πρόθεση αξιοποίησής τους κατά τη γλωσσική διδασκαλία και επισήμαναν χρησιμότητα και στη διδασκαλία του μαθήματος στο Γυμνάσιο, αλλά και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα. Συμφώνησαν ότι οι ΨΙ εξυπηρετούν στόχους του ΠΣ, όταν συνοδεύονται από επιπλέον υλικό (π.χ. φύλλα εργασίας) και υπό την εποπτεία και την καθοδήγηση του/της διδάσκοντα/ουσας. Ειδικότερα, υποστήριξαν ότι οι μαθητές/τριες θα εκδήλωναν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για συμμετοχή και διάλογο με πιθανές διαφωνίες κι εντάσεις, που τις αξιολόγησαν θετικά. Ακόμη και μαθητές/τριες με χαμηλότερες επιδόσεις θα ενεργοποιούνταν. Επιπλέον, θα τις πρότειναν σε συναδέλφους για αξιοποίηση, καθώς είναι απαραίτητη η ανανέωση του υλικού και η διάχυση καλών πρακτικών.

Τέλος, φαίνεται πως δεν ήταν εξοικειωμένοι/ες με τη δημιουργία ή την αξιοποίηση ΨΙ στη διδασκαλία τους παρόλο που χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία με διαφορετική συχνότητα. Ένα επιπλέον θετικό αποτέλεσμα της παρούσας εστιασμένης έρευνας ήταν ότι εκδήλωσαν ενεργό ενδιαφέρον για σχετική επιμόρφωση.

Στον Πίνακα 1 περιγράφονται συγκεκριμένα τα βασικά συμπεράσματα από την αξιολόγηση των ΨΙ που έκαναν οι φιλόλογοι.

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικός Πίνακας Ποιοτικής Ανάλυσης Ψηφιακών Ιστοριών (ΨΙ)

Θ. Ενότητα	Βασικά Συμπεράσματα
Πρώτες εντοπώσεις	- Γενικά θετική αξιολόγηση από όλους τους/τις εκπαιδευτικούς. - Σ.Σ.: ενδιαφέρουσες οι εφηβικές ανησυχίες & περί δικαίου. - Κ.Μ.: κέρδισε η ιστορική μνήμη, λιγότερο οι εφηβικές ανησυχίες. - Μ.Α.: εκτίμηση για τεχνική δυσκολία, καλλιτεχνικό αποτόπωμα και περιεχόμενο. - Ρ.Α.: θετική γνώμη, έμφαση στη διττότητα απόψεων και πληρότητα περιεχομένου. - Ε.Π.: προτίμηση αντι-νομίες & ιστορική μνήμη, περί δικαίου κουραστική, εφηβικές ανησυχίες λιγότερο ρεαλιστικές.
Διάρκεια & επιλογή θέματος	- Κούραση κυρίως για περί δικαίου (Κ.Μ.), άλλοι/ες θετικά. - Όλες οι ΨΙ αποδίδουν επαρκώς τα θέματα τους. - Θέματα δύσκολα αλλά ρεαλιστικά και ενδιαφέροντα.
Ενσωμάτωση στη διδασκαλία ΝΕΓΛ	- Όλες συνδέονται με την ύλη και μπορούν να ενσωματωθούν αποτελεσματικά. - Μ.Α. & Ρ.Α.: Υποστήριξη εκπαιδευτικού απαραίτητη, όχι αντικατάσταση διδασκαλίας. - Κ.Μ. & Σ.Σ.: συμφωνούν με συνοδευτικά φύλλα εργασίας.
Κατανόηση & ολοκλήρωση διδασκαλίας	- ΨΙ προβάλλουν πτυχές του γνωστικού αντικείμενου. - Συμβάλλουν σε σχηματική αναπαράσταση & διάλογο. - Διευκολύνουν εννοιολογική χαρτογράφηση και κριτική σκέψη.
Θεματικές καλύψεις	- Ευθανασία, περί δικαίου, ιστορική μνήμη, εφηβεία, οικογένεια, Χάσμα Γενεών, πόλεμος, ρατσισμός, βία, ανθρώπινα δικαιώματα, προσφυγικό. - Διαθεματική εφαρμογή σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Φιλοσοφία).
Στόχοι	- Ενεργοποιούν σκέψη, κριτική, διάλογο.
Αναλυτικού Προγράμματος	- Επιτυγχάνονται πολυγραμματισμοί: γνωστικός, κριτικός, οπτικός, επικοινωνιακός.
Συμμετοχή & ενδιαφέρον μαθητών/τριών	- Προωθεί συμμετοχή μαθητών/τριών με διάφορες επιδόσεις. - ΨΙ ενεργοποιούν διάλογο και συμμετοχή. - Περισσότερο ενδιαφέρον αν οι μαθητές συμμετέχουν στη δημιουργία.
Μελλοντική χρήση & πρόθεση εκπαιδευτικών	- Απαραίτητη η καθοδήγηση εκπαιδευτικού για διαχείριση διαφόρων απόψεων. - Σ.Σ. & Μ.Α.: θα χρησιμοποιήσουν όλες τις ΨΙ, ανάλογα με τάξη/ενότητα. - Κ.Μ.: περιορισμένη χρήση στη Γ' Λυκείου λόγω ύλης. - Ρ.Α.: εφικτή και ωφέλιμη τη χρήση στο σχολείο. - Όλοι/ες θα πρότειναν τις ΨΙ σε συναδέλφους, θα ήθελαν να φτιάξουν δικές τους.

Συζήτηση

Η εργασία εξετάζει τις απόψεις φιλόλογων που διδάσκουν ΝΕΓΛ στο Λύκειο, εστιάζοντας στο κατά πόσο και πώς η ενσωμάτωση της ΨΑ μπορεί να ενισχύσει την ποιότητα της διδασκαλίας. Μέσα από συνδυασμό ανώνυμης ποσοτικής έρευνας και εστιασμένης ποιοτικής ανάλυσης, διερευνήθηκαν οι διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζουν οι φιλόλογοι, ο βαθμός εξοικείωσής τους με την ΨΑ και η στάση τους απέναντι στην αξιοποίησή της.

Οι φιλόλογοι που συμμετείχαν έχουν υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα και εκτενή διδακτική εμπειρία, αν και μικρότερη στη διδασκαλία της ΝΕΓΛ στο Λύκειο. Παρά τις προθέσεις τους για ανανέωση της διδακτικής πρακτικής, σύμφωνα με την εκσυγχρονιστική φιλοσοφία του νέου ΠΣ, το εξετασιοκεντρικό πλαίσιο του Λυκείου λειτουργεί ανασταλτικά στην εφαρμογή μαθητοκεντρικών και διαφοροποιημένων προσεγγίσεων. Έτσι, πολλοί/ές καταφεύγουν σε παραδοσιακές, δασκαλοκεντρικές μεθόδους, προσπαθώντας ταυτόχρονα να υποστηρίξουν όλους/ες τους μαθητές/τριες μέσα σε ένα ανομοιογενές μαθησιακό περιβάλλον.

Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι/ες αναγνωρίζουν την εκπαιδευτική αξία της ΨΑ. Θεωρούν ότι μπορεί να ενισχύσει τη μαθητική συμμετοχή, να διευκολύνει την κατανόηση δύσκολων εννοιών μέσω οπτικοποίησης και να ενισχύσει τις γλωσσικές, ψηφιακές, κριτικές και νοητικές δεξιότητες των μαθητών/τριών. Ιδιαίτερα θετική είναι η στάση απέναντι στη χρήση ΨΙ, οι οποίες λειτουργούν ως αφόρμηση για συνεργατικό διάλογο, επιχειρηματολογία και δημιουργική έκφραση μέσα στην τάξη.

Παρά τη θετική προδιάθεση, σημαντικό ποσοστό φιλολόγων δηλώνει αβεβαιότητα ή μερική άγνοια ως προς το τι ακριβώς συνιστά η ΨΑ και πώς μπορεί να αξιοποιηθεί συστηματικά στη διδασκαλία. Η ανάγκη επιμόρφωσης αναδεικνύεται έντονα, με περισσότερους από τους μισούς εκπαιδευτικούς να δηλώνουν πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε σχετικά σεμινάρια, ενώ περίπου το ένα τρίτο εμφανίζεται επιφυλακτικό ή αδιάφορο.

Η δημιουργία και η πιλοτική τους εφαρμογή σε τάξη των τεσσάρων ΨΙ από την ερευνήτρια επιβεβαίωσαν τη διδακτική αποτελεσματικότητα και βιωσιμότητα της ΨΑ, όταν υπάρχει δημιουργική διάθεση και συνεργασία. Η χρήση των ΨΙ εμπλούτισε το μάθημα της ΝΕΓΛ, αλλά βρήκε εφαρμογή και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, ενισχύοντας τη διαθεματικότητα.

Συνολικά, η εργασία αναδεικνύει ότι η ΨΑ, παρά τις προκλήσεις, αποτελεί ένα σύγχρονο και δυναμικό εργαλείο που μπορεί να συνδέσει τη θεωρητική φύση του μαθήματος με τον βιωματικό-ψηφιακό κόσμο των μαθητών/τριών, καθιστώντας τη μάθηση πιο ουσιαστική και συμμετοχική. Προϋπόθεση είναι η στοχευμένη επιμόρφωση και η στήριξη των εκπαιδευτικών, ώστε να ξεπεραστούν οι επιφυλάξεις και να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες της ΨΑ στο Λύκειο.

Αναφορές

- Bratitsis, T. (2018). Storytelling digitalization as a Design Thinking process in educational context. In A. Moutsios-Rentzos, A. Giannakouloupoulos, & M. Meimaris (Eds.), *Proceedings of the International Digital Storytelling Conference - "Current Trends in Digital Storytelling: Research & Practices"* (pp 309-320). Technological Educational Institute of Ionian Islands.
- Burmark, L. (2004). Visual presentations that prompt, flash & transform. *Media and Methods*, 40(6), 4-5.
- Educause Learning Initiative (ELI). (2007). *7 Things you should know about digital storytelling*. EDUCAUSE Review. <https://library.educause.edu/-/media/files/library/2007/1/eli7021-pdf.pdf>
- Robin, B. R. (2008). Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. *Theory into Practice*, 47(3), 220-228.
- Robin B. R., & McNeil S. G. (2012). What educators should know about teaching digital storytelling. *Digital Education Review* 22, 37-51.
- Αποστολίδου, Β. (2012). *Η λογοτεχνία στα νέα περιβάλλοντα των ΤΠΕ: κυβερνολογοτεχνία και e-books, ψηφιακές κοινότητες αναγνωστών, δημιουργική γραφή και αφήγηση στον ψηφιακό κόσμο*. ΚΕΓ. Κ.
- Μελιάδου, Ε., Νάκου, Α. Γκούκος, Δ. & Μείμαρης, Μ. (2011). Ψηφιακή Αφήγηση, μάθηση και εκπαίδευση. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοιχτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (σσ. 615-627). ΕΚΤ. <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.681>
- Μουταφίδου, Α., & Μπράττιτσης, Θ. (2013). Ψηφιακή Αφήγηση και δημιουργική γραφή: δύο παράλληλοι κόσμοι με κοινό τόπο. *Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου Δημιουργικής Γραφής*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. https://cwconf.uowm.gr/archives/1st_conference/moutafidou_bratitsis_article.pdf
- Μπράττιτσης, Θ. (2014). Εμπειρίες από σεμινάρια ψηφιακής αφήγησης σε εκπαιδευτικούς. Η περίπτωση της Ελλάδας. *Πρακτικά 9ου Πανελληνίου Συνεδρίου "Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση"* (σσ. 661-668). Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Μπράττιτσης, Θ. (2021). Ψηφιακή Αφήγηση: Προσαρμογή δραστηριοτήτων σε συνθήκες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. *Πρακτικά 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Εκπαιδευτικού Συνεδρίου. Από τον 20ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες* (σσ. 51-61). Πανεπιστήμιο Αιγαίου. <https://doi.org/10.12681/online-edu.3210>
- Μπράττιτσης, Θ., & Κασανιάρης, Α. (2024). *Ψηφιακή Αφήγηση και εκπαίδευση* [Μεταπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.